

ایران در مخاطره

۵۷ درصد بیشتر از ظرفیت آبی مصرف می‌کنیم

یادداشت

ما در ایران با یک همزمانی در کاهش نزولات جوی و افزایش میزان درجه حرارت مواجه شده‌ایم. در واقع ایران در بخشی از خاورمیانه قرار گرفته که اوج تأثیرپذیری از تغییرات اقلیمی را دارد. یعنی اگر روند افزایش دما بعد از سال ۲۰۱۰ را مورد بررسی قرار دهیم، نشان می‌دهد میزان افزایش درجه حرارتی که کشور ما در منطقه دارد، هیچ‌کدام از کشورهای دیگر ندارند. بنابراین ایران در بدترین قسمت دنیا به لحاظ میزان افزایش درجه حرارت واقع شده است و این امر به آن معناست که میزان تبخیر آب در بخش‌های مختلف همچون کشاورزی، سدها و... در ایران نسبت به سایر کشورها شدیدتر است. زمانی که تبخیر آب رخ می‌دهد میزان مصرف آب در تولید محصولات افزایش می‌یابد. از سوی دیگر اگر میانگین بارش‌ها در ۵۰ سال گذشته را مورد بررسی قرار دهیم شاهد شیب خیلی شدیدی در خصوص کاهش میزان بارندگی‌ها خواهیم بود. نکته مهم و کلیدی ماجرا اینجاست که مشکل امروز بسیار بزرگ‌تر از تأثیر تغییرات اقلیمی است. زیرا ظرفیت آبی کشور (آب قابل برنامه‌ریزی) بین ۵۱ تا ۶۰ میلیارد متر مکعب برآورد شده است. اما امروز شاهد مصرف ۹۳ میلیارد مترمکعبی منابع آب هستیم. این امر به آن معناست ما حدوداً ۵۷ درصد بیشتر از ظرفیت آبی مصرف می‌کنیم که این فاصله هیچ ارتباطی به نزولات و بحث افزایش درجه حرارت ندارد و باید نام این فاصله را بد مصرفی بگذاریم. از سوی دیگر در کشور باید با مصرف هر نهادهای بخصوص آب، ارزش افزوده و تولید ناخالص داخلی (GDP) داشته باشیم. اگر تولید ناخالص ملی تقسیم بر میزان مصرف آب شود به عددی دست می‌یابیم که براساس آن می‌توان گفت با مصرف هر متر مکعب آب چقدر تولید ناخالص ملی داشته‌ایم. این عدد در ایران زیر ۴ دلار است در حالی که در کشورهای همسایه همچون ترکیه ۱۶ دلار و عراق حدوداً ۷ دلار است. بنابراین، این عدد نشان می‌دهد ما بی‌محابا منابع آبی خود را مصرف می‌کنیم و اگر مشکلی وجود دارد مربوط به بخش مصرف می‌شود. پس باید تمام توجه ما در سال‌های آینده به سمت مصرف باشد. زیرا با توجه به اینکه تاکنون همه منابع آبی را مصرف کرده‌ایم هرگونه تلاشی برای افزایش عرضه آب با شکست روبه‌رو خواهد شد. در خصوص مصرف منابع باید عنوان کنم دولت در حال حاضر ۱۵۵ میلیارد متر مکعب به آبخوان‌های کشور بدهکار است و به این رقم سالانه ۵ میلیارد متر مکعب هم اضافه می‌شود. در واقع کوبیدن بر طبل مسائلی مثل خودکفایی در بخش کشاورزی آن هم در نهادهای آب بر منجر به مخاطره انداختن امنیت ملی و غذایی است.

مصرف بخش کشاورزی

بر اساس آمار اعلامی از سوی وزارت نیرو ۸۲ میلیارد متر مکعب و بر اساس آمار جهاد کشاورزی ۷۰ میلیارد متر مکعب آب در حوزه کشاورزی مصرف می‌شود. اما اگر میزان بهره‌وری و میزان تولید ماده خشک به ازای هر متر مکعب آب را مورد بررسی قرار دهیم متوجه خواهیم شد که ما در این بخش بسیار بد عمل کرده‌ایم. به طوری که حجم قابل توجهی از این مایه حیات بخش را هدر دادیم. از سوی دیگر در حال حاضر در بسیاری از نقاط کشور چند اقدام اشتباه را همزمان با هم انجام می‌دهیم. به طوری که کشاورزان اقدام به امور کشاورزی خارج از الگوی کشت مناسب با اقلیم هر منطقه می‌کنند، مثلاً در استان‌هایی همچون اصفهان، خوزستان، آذربایجان شرقی و... اقدام به شالیکاری می‌کنیم. علاوه بر آن راندمان آبیاری که شامل نحوه و مکانیزم‌های آبیاری می‌شود در کشور ما بشدت پایین است که همین امر موجب می‌شود شاهد بیشترین هدررفت منابع آبی در این بخش باشیم.

رضا حاجی کریم

رئیس هیأت مدیره
فدراسیون صنعت آب

تاکنون سرمایه‌گذاری لازم در این حوزه صورت نگرفته و سرمایه‌گذاران اعلام کرده‌اند سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی توجیه اقتصادی ندارد. در واقع کشاورزی در ایران یک شغل معیشتی است و دارای اراضی کوچکی است. از همین رو هیچ‌گاه در ۵۰ سال اخیر سرمایه‌گذاری چشمگیری در آن صورت نگرفته است. از سوی دیگر با توجه به اینکه دولت توان مالی کافی برای سرمایه‌گذاری ندارد بنابراین باید شرایطی را فراهم کند تا بخش خصوصی تشویق به ورود به حوزه کشاورزی شود. تا زمانی که وزارت نیرو خود به تنهایی تخصیص، توزیع، تصفیه، جمع‌آوری، قیمتگذاری و... را انجام می‌دهد جایی برای ورود بخش خصوصی وجود ندارد. بنابراین باید علاوه بر اینکه به قانون توزیع عادلانه آب که وظیفه وزارت نیرو است پایبند باشیم، به قانون سیاست‌های اصل ۴۴ و نهاد تنظیم‌گر هم توجه کنیم.

چرا بخش خصوصی وارد نمی‌شود؟

بر اساس قانون افزایش بهره‌وری کشاورزی مصوب ۱۳۸۹ دولت موظف بوده تشکلهای آب بران کشاورزی را ساماندهی کرده و تشکیل دهد. سپس آب را به صورت تحویل حجمی در سطح دشت تحویل تشکلهای آب بران دهد. در حالی که در گذشته مدیریت منابع آبی توسط کشاورز انجام می‌شد و کشاورزان می‌دانستند چقدر آب در اختیار دارند و بر اساس آن محصولات خود را کشت می‌کردند. اما دولت در قالب این مصوبه اقدام به حذف همه فعالان و واسطه‌های این بخش کرد و سدی ایجاد کرده و به کشاورز اعلام کرده آب در اختیار او قرار می‌دهد.